

Verslag WILPF Werkplaats 23 september 2017

Thema van deze werkplaats was 'Milieu, het stille slachtoffer van oorlog, en de rol van internationaal humanitair recht'.

Deze werkplaats viel samen met de conferentie 'War and Environment' die op dat moment in Washington plaatsvond en waaraan WILPF Internationaal deelnam. Wilbert van der Zeijden, senior onderzoeker van PAX, hield hier een inleiding over. Hij vat milieu op als 'leefomgeving', dus niet alleen flora en fauna, maar juist ook effecten op de volksgezondheid. Een jaar of twee geleden heeft hij samen met collega Wim Zwijnenburg een aantal studies gedaan over milieueffecten van het conflict in Irak, in de jaren daarvoor had hij te maken met de milieueffecten van militaire bases, waar wapens worden getest of gebruikt voor oefening.

De lezing was als volgt opgebouwd:

1. Wat verstaan we onder milieu en conflict
2. Internationaal (humanitair) recht
3. Internationale politiek
4. Militair strategisch.

Wat verstaan we onder milieu en conflict.

Welke voorbeelden kunnen we noemen van schade aan het milieu door oorlog en conflict? Het eerste wat genoemd wordt is de schade door de atoombommen in de Tweede Wereldoorlog, het gebruik van napalm in Vietnam, depleted uranium in de Pacific en Nevada.

Er kunnen verschillende vormen van milieuschade worden onderkend:

- door milieuschadelijke wapens: zware metalen (zoals in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog), explosieve stoffen die vaak giftig zijn, raketbrandstof die bij de ontploffing verbrand en het verbranden van munitie.
- door wat er kapot geschoten wordt: vervuiling door schade aan olieraffinaderijen en munitiedepots, schade uit waterzuivering en riolering, schade aan gebouwen (bijvoorbeeld door het vrijkomen van asbest), achtergebleven wapentuig.
- indirecte milieuschade: door wegvallen vuilnisdienst, instorten openbaar vervoer, niet uitvoeren of naleven van bestaande milieuwetgeving, mensen die zelf industriële producten maken zonder bescherming van zichzelf en het milieu.
- secundaire problemen: het ontbreken van capaciteit (mensen en middelen) om na een conflict zelf onderzoek te doen naar de aangebrachte schade, hierdoor ontstaan gevaarlijke situaties voor 'first responders' (Rode Kruis/Rode Maan), burgers, militairen en terugkerende vluchtelingen.

Internationaal recht.

Van oudsher is er weinig aandacht voor wat er in een oorlog gebeurt, dit geldt zeer zeker voor vervuiling en schade aan het milieu. Het argument van militaire noodzaak wordt gebruikt door oorlogvoerende landen om bestaande milieuregels niet toe te passen of te omzeilen. In sommige internationale wetgeving en verdragen zijn zelfs clausules opgenomen die uitzonderingen op milieubescherming toestaan expliciet voor militaire doeleinden. Een

voorbeeld hiervan is de internationale conventie over kwik en het Europese raamwerk voor chemische stoffen (REACH). Dit terwijl er vaak wel zeer sterke nationale wetgeving is, maar tijdens een oorlog wordt niet de nationale wetgeving gevolgd, en omdat er internationaal weinig geregeld is, valt er een vacuüm.

Er bestaan wel zwakke regels die voorkomen uit andere algemene verdragen die van toepassing kunnen zijn op milieuschade maar de drempelwaardes zijn vaak onrealistisch hoog en er bestaan geen arbitragemechanismen die landen tot actie kunnen dwingen.

Onder de regels van het Internationaal Strafhof is het verboden om milieuschade aan te brengen in een conflict, maar de internationale steun voor het Strafhof neemt af. Ook de Geneefse conventies kent een “verbod op methoden van oorlogvoering die naar verwachting wijdverbreide, langdurige en ernstige schade toebrengen aan de leefomgeving”, maar helaas zijn er geen sancties op overtreding hiervan.

De CCW (Convention on Chemical Weapons) kent wel aanknopingspunten doordat er een lijst is met specifieke chemicaliën die gebruikt worden voor chemische wapens. Echter op de lijst staan ook stoffen die normaal ook aanwezig zijn.

Daarnaast bestaan er ook normen, die niet bindend zijn, maar wel richtinggevend. Het gaat om het ICRC (Rode Kruis) en bijvoorbeeld de Rio Declaration van 1992, die echter moeilijk toepasbaar zijn.

Wat duidelijk is in oorlogen en conflicten is dat interveniërende landen zich niet houden aan de eigen wetgeving, maar ook niet aan de wetgeving van het land waar men intervenieert.

Toch zijn er wel positieve ontwikkelingen. De International Law Committee (van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties) heeft zich onlangs uitgesproken over “giftige en gevaarlijke overblijfselen van oorlogen”. Daarbij wordt veelvuldig verwezen naar bestaand internationaal humanitair recht, milieuwetgeving en mensenrechten, en naar nationale wetgeving die de basis zou kunnen vormen voor internationale wetgeving in de toekomst. De ontwerp tekst stelt dat vervuilers verantwoordelijk zijn voor het tegengaan van schadelijke gevolgen en voor de kosten opdraaien, het moedigt landen aan om een systeem van assistentie mogelijk te maken en stelt voor een aantal basis principes af te spreken die in alle vormen van conflict kunnen gelden. Daarbij is er ook aandacht voor de effecten van militaire bases in conflictgebieden.

Internationale politiek

Er is de laatste jaren een toenemende aandacht voor de bescherming van burgers in conflictgebieden. Schade aan de leefomgeving is een van de factoren die burgers in gevaar brengen. Op dit moment ontbreekt het echter aan een algemene normatieve benadering. In plaats daarvan gaat de discussie vooral over proportionaliteit en militaire noodzaak. Het gevolg hiervan is dat voorzorg wordt afgezet tegen militair succes, militair voordeel kan voldoende reden zijn om milieubezwaren te overrulen.

Er is echter sprake van toenemende druk om hieraan iets te veranderen. Een van de redenen is de toegenomen zichtbaarheid. Moderne media maken de (milieu)schade in conflicten zichtbaarder, er is meer aandacht voor onderzoek ter plaatse. Daarnaast onderneemt een aantal landen, die milieuschade aan den lijve hebben ondervonden, actie. Landen als Irak, Vietnam, Panama, Koeweit en Servië zijn allemaal voorbeelden van landen die zich inzetten voor meer capaciteit voor monitoren van de gevolgen, het opstellen van meer regels voor

aansprakelijkheid en meer mechanismen voor het opruimen van de schade. Deze landen worden ondersteund door een aantal westerse landen, waaronder Zweden, Zwitserland en in mindere mate Canada, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en Nederland.

Verder moet ook de UNEA-3 resolutie genoemd worden (UNEA = United Nations Environment Assembly). De resolutie "Protection of the environment in areas affected by armed conflict" is een hoopvol teken, wordt gesteund door veel landen. De resolutie noemt ook migratie als milieuprobleem en vraagt aandacht voor genderaspecten.

Er worden twee strategieën gevolgd om internationaal politiek invloed uit te oefenen: Eerste strategie is om de bestaande internationale regels en wetten over conflict en gedrag in conflict meer te gebruiken om ook milieuproblematiek aan te kaarten. De tweede strategie is om bestaande milieuwetgeving en regelgeving ook toepasbaar te maken op regels die gelden voor en in conflicten. De International Law Committee gebruik de eerste strategie en de UNEA-2 past bij de tweede strategie.

In de internationale politiek is Nederland ook op dit terrein een middenmoter. Nederland spreekt zich uit, wil ook wel praten over hoe men zich beter kan gedragen, maar heeft niet echt een eigen profiel. Men verschuilt zich vaak achter de NAVO. Het streven is zoals zo vaak naar een geïntegreerde benadering.

Militair strategisch

De laatste jaren is de aandacht voor het strategisch nut van het beschermen van burgers in conflict toegenomen. Het zijn militairen en militaire organisaties die hiervoor aandacht vragen. Zo zijn er lessen van Afghanistan, militaire strijd gewonnen, maar door de schade aan de leefomgeving brokkelde de steun hiervoor zeer snel af. Omdat daar veel misging, wordt er meer onderzoek gedaan. Niet alleen burgers beschermen door hen niet te doden, maar ook door hun steun te verwerven. Men traint daar nu op, maar vaak gaat de militaire doelstelling toch voor, waardoor de steun onder de bevolking afneemt. Militairen zijn zich van deze problemen bewust, dit biedt een mogelijkheid om werkelijk iets te veranderen.

Een voorbeeld: Na veel druk van lokale groepen besloot Zweden een aantal jaren geleden dat AL hun afval in Afghanistan het land uit moest worden getransporteerd en in Zweden verwerkt moest worden. Dit om de lokale bevolking niet op te zadelen met milieuproblemen.

Ook de Verenigde Staten doet wel iets, al zal men dat niet toegeven. Men gebruikt in veel gevallen geen fosfor meer en geen verarmd uranium vanwege zorgen om het milieu.

Meer informatie:

<http://www.trwn.org/understanding-gender-conflict-and-the-environment/>

<https://www.paxforpeace.nl/publications/all-publications/amidst-the-debris>

<http://www.unep.org/disastersandconflicts/>